

მერაბ კოკოჩაშვილი – 85

მერაბ კოკოჩაშვილის სახელი უშუალოდ უკავშირდება ჩვენი კულტურის უდიდესი განახლების პროცესს, ქართველ სამოციანელთა შთაგონებულ მოღვაწობას, თაობას, რომელმაც გააღვიძა ეროვნული თვითმყოფადობის იდეალები, გაამდიდრა თანამედროვეობის სულისკვეთებით, აქტუალობით, სისადავით, ბუნებრიობით, ახალგაზრდული ხალისითა და ენერგიით. თაობამ, რომელმაც შექმნა ახალი ქართველის იერსახე, არა მხოლოდ მხატვრულ რეალობაში, არამედ გადანერგა იგი ცოცხალ სინამდვილეში, ხალხის მიერ სიყვარულით მიღებული და იდენტიფიცირებული საცნობი ნიშნებით: ჰუმანიზმით, ღიაობით, ერთსა და იმავე დროს მოკრძალებითა და სიამაყით, მოთმინებითა და სილაღით, ტრადიციის ხსოვნითა და პატივისცემით, ხალხური სიბრძნითა და იუმორით.

მერაბ კოკოჩაშვილი ჭეშმარიტად სახალხო ხელოვანია, ვისი შემოქმედებაც მთელმა ქართველმა ერმა გულით შეიყვარა, ვისი იდეალებიც სიყვარულით გაიგივდა, ვისმა მოთხრობილმა ამბებმა ხან დარდით, ხანაც სიმხნევითა და თავდაჯერებით აავსო. უკვე მისი ადრეული ნამუშევრებით – ვაჟასეული, შემადღებულზე მარტო მდგარი და რეალობაზე ღრმად ჩაფიქრებული „ხმელი წიფლის“ სახე-ხატითა, თუ მიხეილ ჯავახიშვილისეული დატვირთული, ძარღვიანი სტილით მოთხრობილი სიყვარულის ისტორიით შეიგრძნო მაყურებელმა მშობლიური კულტურის სიღრმე და მივიწყებულ ღირებულებებთან ორგანული კავშირი. ახალგაზრდა ხელოვანმა გამორჩეული რეჟისორული აქცენტებით წარმოაჩინა, სამკაულად აქცია და გააბრწყინა შუაგული ცხოვრებიდან ამოღებული შეულამაზებელი, ბუნებრივი სილამაზე და თავისუფალი თვითმყოფადობა, იუმორი თუ სევდა, ეკრანზე თაობის ახალი სათქმელი გაშალა, ხაზი გაუსვა თანამოაზრეთა შემოქმედებას. მაყურებლის გულამდე მიიტანა ისეთი ავტორების ფიქრი და განცდა, რომელთა სახელები შემდგომში ქართული კულტურის აღორძინებასთან გაიგივდა, მათ შორის, რეზო ინანიშვილის სიყვარულითა და სიკეთით გამთბარი, თითქოს უბრალო და უმნიშვნელო სამყაროს უზარმაზარი მნიშვნელოვანება. ძლიერ ზემოქმედებას ახდენს მერაბ კოკოჩაშვილის უპრეტენზიო, ერთი შეხედვით ბავშვებისთვის განკუთვნილი მხიარული „არდადეგებზე“ - კისერზე ვიოლინოსხალიშემემორჩენილი ქალაქელი რეზოსა, უზომოდ მიმზიდველი სოფლელი როსტაის მარტივი დამოკიდებულებები, წარმოდგენილი ამბის ერთდროულად მსუბუქად არასერიოზული და არსებითად სერიოზული, მტვრიან შარავზაზე სატვირთო მანქანიდან გადაგდებულ კუ-თამარაზე პასუხისმგებლობის საზრისი.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, მერაბ კოკოჩაშვილის მიერ ანტიკური ტონალობის მითად გარდაქმნილი მერაბ ელიოზიშვილის „დიდი მწვანე ველი“ – ადგილის ღვთაებათა „შთამომავლის“ თუ თავად დიდი მწვანე ველის სულად დაბადებული მენახირე სოსანას სამყაროს გამანადგურებელი მეტამორფოზები, ღვთიურ საწყისებსა და სტიქიის ძალებთან შეჭიდებული ტრაგიზმით ნიშანდებული ადამიანის არსებობა არსებული ყოფიერებისა და ღმერთების დაღუპვის დროს იდეალურის წინააღმდეგობებით გაჯერებულ ბუნებრივ მთლიანობაში. დღევანდელობის აქტუალობასთან და რეალისტურობასთან შერწყმული არქეტიპული ძლიერი ხასიათები ახლი რეალობის ღრმა განზოგადებას ბადებენ და მაყურებელს ადამიანის მაღალხეობრივ პასუხისმგებლობაზე აფიქრებენ.

ათეული წლების შემდეგ, მერაბ კოკოჩაშვილის „დიდი მწვანე ველი“, გადაღებიდან ნახევარი საუკუნის შემდეგაც, ისევ, ქართული კინოხელოვნების სიამაყეა და მაყურებლისა

თუ კრიტიკის მიერ აღიარებულია ყველა დროის საუკეთესო ქართულ ფილმად. დღევანდელი გადმოსახედიდან, მას შემდეგ, რაც არა მხოლოდ ათეულმა წლებმა ჩაიარა, არამედ, სრულიად შეიცვალა რეალობა საქართველოში, კიდევ უფრო თვალნათლივ იკვეთება მისი მნიშვნელობა, მათ შორის ოთხმოციანი წლების სულისკვეთებისთვის, იმისთვის, რამაც გაამყარა რწმენა და შესაძლებელი გახდა დამოუკიდებლობის იდეის რეალიზება. დეტალები, რომლებიც იზიდავდნენ ჩვენს ყურადღებას ოთხმოციანი წლებში, ჯერ კიდევ საქართველოს საბჭოთა ხანაში, ეხებოდა ეროვნულ კულტურას, წაშლილ-გადავიწყებულ, გამოუთქმელ ღირებულებათა გადვიძებას. მაყურებელი უშუალოდ აკვირდებოდა ეკრანზე წარმოდგენილ სიზმარივით ნაცნობ მშობლიურ სამყაროს, სიმშვიდის, ჰარმონიულობისა და მთლიანობის მომნიჭებელს, თავისთავად ღირებულებას როგორც ასეთს, თუმცა, ერთგვარად გაუცხოებულ-გაუცნაურებულ და კიდევ უფრო ღრმად შთაბეჭდავს. აქცენტირებდა იმას, რაც სწორედ, განსაკუთრებული და მნიშვნელოვანია. მაგალითად, „წმინდა“ გიორგისა და სოსანას ურთიერთდამოკიდებულებას, უჩვეულოს, ხაზგასმულს, გააზრებულს და არა იმპულსურს.

უნივერსიტეტის მუზეუმში ინახება დიმიტრი ჯანელიძის ხელმძღვანელობით მოქმედ სამეცნიერო სექტორში შესრულებული ოთხმოციანი წლების ნაშრომი. მინდა დიმიტრი ჯანელიძის სახელობის სამეცნიერო ინსტიტუტისა და თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის სახელით, მადლობა გადავუხადო ეროვნულ მოღვაწეს და დიდ ხელოვანს ღრმა შთაბეჭდილებებისთვის, ნაყოფიერი შემოქმედებისთვის, ერის სულიერების გამდიდრებისთვის... და გავიხსენო ალმანახ „კინოს“ ძველ ფურცლებზე შემორჩენილი პუბლიკაციის ნაწილი, რომელიც, სწორედ, მერაბ კოკოჩაშვილის „დიდ მწვანე ველს“ ეხება.

„ამ ორ ადამიანს საქმისადმი უზომო თავდადება აერთიანებს, ისინი საქმეზე „შეწირულები“ არიან, როგორც გიორგი ამბობს სოსანას შესახებ. მათ შორის რაღაც მყარი და გადაულახავი ზღუდე აღმართულა, რაც ხელს უშლის მათი ურთიერთობების გაუბრალოებას. ეს არის მოწიწება, ერთგვარი დისტანცია. მთელი სიცოცხლე ერთად გაატარეს, განმარტოებით ცხოვრობენ სადღაც ქვეყნიერებისგან მოწყვეტილ მწვანე ველზე და მიუხედავად ამისა რომ ძალიან უყვართ ერთმანეთი, უფრო მეტად არ დაახლოვდებიან. „გიორგი, რამდენი ხანია მიცნობ, სოსანა დამიძახე“, „ნება მომეცით, პატივცემულო სოსანა, როგორც მინდა, ისე მოგართოთ. – მცოდნე კილოთი პასუხობს გიორგი.

„პატივცემულო სოსანათი“ უდიდესი მხატვრული სისავსით იხატება მათი ამაღლებული ურთიერთობა და პასუხისმგებლობა ამ ურთიერთობაზე, ადამიანის საოცარი უნარი პატივი სცენ ერთმანეთს, უანგაროდ უყვარდეთ ერთმანეთი. ეს სიტყვები ქმნიან ფილმის ატმოსფეროს.

ყველა გამოსახატავი ობიექტი, საგანი თუ მოქმედება ფილმში თავისი ნამდვილი სახელით არსებობს, თავის თავს გამოხატავს და სხვა შიფრს არ საჭიროებს. არსებობს უშუალო სახეების ნაირგვარობა შეიძლება იმავე ფუნქციას ასრულებდეს რასაც მრავალი წერტილი, ანუ განუსაზღვრელობა (თუ განსაზღვრული განუსაზღვრელობა) ფინალში.

გამოქვამულის ეპიზოდი: სოსანა და იოთამი უცნაურად ტანმოხატულები უცნობ, წარმართულ საგალობელს მღერიან. ვხედავთ მშობლისა და შვილის სულიერ ერთობას, ჰარმონიულობას, მათ საიდუმლო კავშირს. ბედნიერების განცდა ამ კავშირის გამო, რომ თითქმის ერთნი არიან. მათი კონტაქტი ამაღლებულთან, იდეალთან. ის რაც თავისთავად ნაცნობია ადამიანისთვის.

კინოფილმის რთული, წინააღმდეგობრივი კონსტრუქცია, მხატვრული აზროვნება კონკრეტდება ურთიერთგამომრიცხავი პრინციპების თანაარსებობისა და დაპირისპირების საფუძველზე. ეს აზრი გატარებულია როგორც შინაარსობრივად, ასევე ფორმალურადაც. მოძებნილი აქვს ადეკვატური წყობა და ხასიათი. სიუჟეტს თუ შევეხებით თვალნათლივ ჩანს ერთი უწყვეტი მოქმედების დინამიკური განვითარება და ჩართული ფრაგმენტები, რომლებიც უფრო მშვიდ აღქმას მოითხოვს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ჩართულობა უცხო სხეული არ არის ფილმისთვის და არ არის დარღვეული ნაწარმოების მხატვრული მთლიანობა. სტილისთვის უცხოა ეკლექტიზმი, რომელიც ხშირად გვევლინება მხატვრული პოლემიკის ხერხად და რომელშიც ყოველთვის აქცენტირებულია პოლემიკა, ხოლო მხატვრულობა ზედაპირზე რჩება.

უშუალო ირაციონალურ მხატვრულ სახეებში ძალაში რჩება უშუალო სახეების მთავარი პირობა – სახის თავისთავადობა, მაგრამ დამატებით, აქ სათქმელი კიდევ უფრო მოუხელთებელია, უფრო შეუცნობელი, რადგან ამ შემთხვევაში იგი გამოხატავს განწყობილებას, გრძნობას, იმას, რასაც ადამიანური ლოგიკა სახელს ვერ არქმევს, ხელშესახებად ვერ აქცევს, თუმცა ყოველი ჩვენგანის ძალას ემორჩილება.

დაუბრუნდეთ ისევ ფილმს. სოსანა, იოთამი და პირიმზე წვიმის დროს ფარდულს შეაფარებენ თავს. კირით შეთეთრებულ შენობაში მათთან ერთადაა ახალგაზრდა ჩვილშვილებიანი დედა, ისინი ჩუმად სხედან და გამოდარებას უცდიან. დედა, თავისი სისადავით, თავისი მშვიდი სიყვარულით პირმშოსადმი ღვთისმშობელს ჩამოჰკავს. დაღლილი ნატანჯი მგზავრები რაღაც საიდუმლო სილიადეს, სიწმინდესა და ბედნიერებას გაჰყურებინ.

გზაზე ისინი სხვა ქალსაც გადაეყრებიან, მონიუსხებიან გაურკვეველი, დიდი ტანჯვის შემსწრენი. უსმენენ გადახრუკულ ველზე მიმავალ, უბედურ, ქადაგად დაცემულ ქალს, რომელიც სოსანას ადრეც უნახავს. „ასე დადის და მოთქვამს, ადამიანის გაჩენას წყველის ეგ საცოდავი, თითქოს ადამიანი რამეს ამავებდეს ამ მიწის ზურგზე“ – ამბობს იგი. ეს უაღრესად ემოციური ეპიზოდი ფილმში გაუწონასწორებელი დარჩებოდა ზემოთ აღწერილი ამბის გარეშე. დაპირისპირება, ადამიანის უმწეობა და გაურკვეველობა, სიყვარული სიწმინდისადმი, და სტიქიის მსგავსი მისივე ცდუნება და ღალატი, იმედები და სინამდვილე, სინდისის ქენჯნა, მისი დამლოცავი და დამაწყევარი.

უსასრულო განმარტების სიმრავლის შესაძლებლობა ხსნის ამ ეპიზოდების ირაციონალურ ბუნებას, ფილმში მათ გარკვეული ფუნქცია აკისრია – ზოგადად გამოიხატოს რეჟისორის სათქმელი და შექმნას საჭირო განწყობა, იგი უვერტურასავითაა, რომელსაც ფილმში სხვადასხვა ეპიზოდი ეხმიანება.

„დაიწვას, დაიდაგოს, მოისპოს, ამოიბუგოს“... – სავედრებელი სიტყვებია პირიმზესათვის.

სხენებულ დაპირისპირებას ასევე უკავშირდება იოთამის შეხება რეალურ სამყაროსთან, მკითხავის სიყვარული, ნავთობის აღმოჩენა, გიორგის წასვლა, დაბრუნება...

ფინალურ ეპიზოდში ეს მოტივი უდიდეს განზოგადებას იძენს. გასვრილ, დაწყველილ, მარტოდმარტო დარჩენილ სოსანას „წმინდა“ გიორგი დაუბრუნდება, გიორგი, რომელმაც რაღაც უსუფთაო იგრძნო ამ არე-მარეში და წასვლა, თავის არიდება გადაწყვიტა. იგი უკიდევანო თოვლისგან გადათეთრებულ ველზე შეეყრება სოსანას, რომელიც ყოველივე ამის შემდეგ, რაც მოხდა, მაინც მას დაეძებს: წმინდანი თუ ღვთაება უნუგემოდ დარჩენილ ადამიანს თუ წმინდანი ანუ უმცროსი ღვთაება ადგილის დიდ, მთავარ

ღვთაებას. უფრო მეტი განზოგადებისთვის მერაბ კოკონაშვილი მათ გზებს გაჰყრის, ისინი სცილდებიან ერთმანეთს. რეჟისორი საერთო ხედს იღებს ზემოდან, საერთო ხედი უფრო და უფრო ფართოვდება, სოსანა და გიორგი კი უფრო და უფრო პატარავდებიან და უზარმაზარ სივრცეებში უმწეოდ მოჩანან, წერტილივით, ბოლოს კი საერთოდ ქრებიან და კადრში მხოლოდ მათი გადაძახილი რჩება: „იპოვე, სოსანა?“ „ვერა, გიორგი, ვერა“...

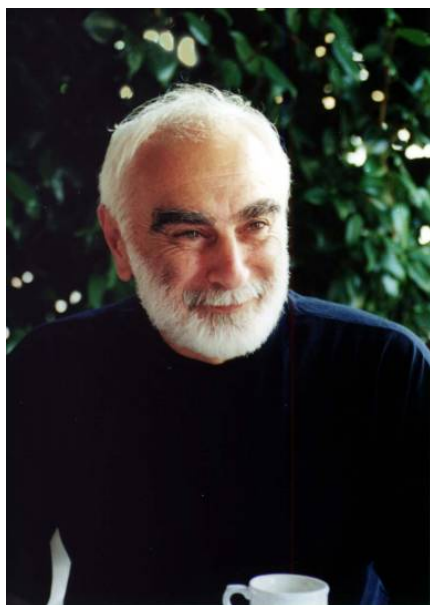
„რამდენმა ათასმა წელმა განვლო დღემდე. ისინი კი გულმოდგინედ დაეძებენ დანაკარგს. ეძახის ერთი მეორეს, ეკითხება, ვერ იპოვე? ვერაო, – უპასუხებს მეორე და თავიანთ ამო შრომას, ვაი დედი, ვაი დედიო, ამ სიტყვებით აბოლოებენ“. ეს ფრაზა ფილმში არ შესულა, მაგრამ გიორგისა და სოსანას გადაძახილი პირდაპირ ეხმაურება ვაჟა-ფშაველას ზღაპარს, რომელშიც ბუბუბუ და-ძმა დაკარგულ ძროხებს დღემდე ამოდ დაეძებს.

ეს ასოციაცია თუ მინიშნება რომ არც ყოფილიყო, თავისთავადაც ფილმის ფინალი უიმედოდ გვესახება – არ უნდა გააჭუჭყიანო, არ უნდა აამღვრიო, თორემ ვინც არ უნდა იყო და წმინდა გიორგიც რომ გედგას მხარში, დაკარგულს მაინც ვეღარ დაიბრუნებ, ვერ გაასუფთავებ, ვეღარ იპოვი. ფინალი მთლიანად გადადის უკიდევანო სივრცეში და ბოლოს ფილმიც ქრება. ეს გადასვლა რეალურიდან ირეალურში, განზოგადებულში, ჩვენც განზოგადებისკენ¹ გვიბიძგებს. ეს თითქოს ის ჭეშმარიტებებია, რომლის პირველი მომსწრენი ჩვენ ვართ, რომლის არსსაც პირველნი ვჭვრეტთ. რეჟისორის სათქმელი კიდევ უფრო დიდია, ვიდრე კონკრეტული გმირების ტრაგედია, ვიდრე კონკრეტული ამბავი. სათქმელი ღრმავდება მოვლენათა არსში დიდ და მარადიულ ჭეშმარიტებამდე. ამგვარი შემოქმედი სულის სიღრმიდან იღებს ყველაზე სათუთს და სთავაზობს მაყურებელს იმ იმედით, რომ გაუგებენ“.

ქართველი მაყურებლის საყვარელ კინორეჟისორს, ქართული სულით და მზით გაჯერებული ფილმების ავტორს, მერაბ კოკონაშვილს წელს 85 წელი შეუსრულდა. მან თავისი დაუფიწყარი, გულში ჩამწვდომი სახეებით უფრო მშვენიერი, არსებითი და საამაყო გახადა ჩვენი ძველი კულტურა.

უელოცავთ ჭეშმარიტად სახალხო ხელოვანს იუბილეს, ეუსურვებთ შემდგომ შემოქმედებით წარმატებებს და დიდხანს სიცოცხლეს, მრავალჟამიერ!

¹ შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის მუზეუმის მასალები. ლია კალანდარიშვილი, სათქმელი და მხატვრული ფორმა. ალმანახი „კინო“ №4, 1985, მეტყვამეტე გამოშვება. საქართველოს კინემატოგრაფიის სახელმწიფო კომიტეტი, რედაქტორი სანდრო თუმშალიშვილი.



მერაბ კოკონაშვილი, ფოტო დ. გუჯაბიძე



მერაბ კოკონაშვილი, კადრი მისიელ ჭიაურელის ფილმიდან „გიორგი სააკაძე“ (1942)



მერაბ კოკოჩაშვილი, კადრი გიორგი დანელიას ფილმიდან „არ დაიდარდო“ (1969)



დოლო აბაშიძე და მერაბ კოკოჩაშვილი, კადრი გიორგი დანელიას ფილმიდან „არ დაიდარდო“ (1969)